

ניטור אקולוגי בישראל: ממדע ליישום

ניטור פרויקט שיקום אקולוגי "מרפסת" במרחב נחל גדורה

מעין ציון¹, יצחק כהן², יעל זילברשטיין ברזידה²

maayan@kishon.org.il

1. אחר

2. החברה להגנת הטבע

רקע: נחל גדורה, יובל של הקישון, ניקז בעבר את ביצות הפוארה שמרביתן יובשו בשנות ה-30 לצורכי חקלאות. בעקבות סקר טבע ב-2023 שתיעד מגוון ביולוגי עשיר, הוקמה "מרפסת גדורה" על ידי תנועת "העירה" ועיריית קריית ביאליק – בריכה המשחזרת תנאי ביצה וניזונה ממי תהום גבוהים ונגר עילי. לאחר יצירת הבריכה, רשות נחל הקישון יחד עם יחידת הסקרים של החברה להגנת הטבע, ביצעו ניטור במרחב הפרויקט הסמוך לנחל גדורה. מטרת המחקר: לבחון את השפעת הקמת הבריכה ובית הגידול הלח החדש על המגוון הביולוגי בנחל ובסביבתו. שיטות: הניטור נערך בשנת 2025 בארבעה אזורים: הבריכה ופוט ההצפה, ערוץ הנחל, שדה הקנרסים ומגרש עשבונים. השיטות כללו מיפוי בוטני עונתי, ספירת עופות בנקודות תצפית, דיגום רשת לחסרי חוליות ודו-חיים, והצבת מצלמות שביל וגלאי עטלפים לתיעוד יונקים. תוצאות: צומח: אותרו 143 מינים, מתוכם 8 נדירים או בסכנת הכחדה, כגון זמזומית ורבורג ודבשה הדורה. חיים במים: נמצאו 24 טקסונים של חסרי חוליות ודו-חיים, כולל ראשני אילנית מצויה וקרפדה ירוקה, המעידים על איכות מים גבוהה. עופות ויונקים: תועדו 34 מיני עופות ופעילות ענפה של תנים זהובים ו-3 מיני עטלפים. דיון ומסקנות: הקמת הבריכה הצליחה לשחזר חלק מבית הגידול ההיסטורי של בתי גידול לחים, והפכה למוקד של עושר ביולוגי ורבייה של דו-חיים. שדה הקנרסים נותר בית גידול יובשני בעל ערך גבוה. עם זאת, זוהתה חדירת מינים פולשים (כמו דשא קיקויה ולכיד הנחלים) המחייבת טיפול נקודתי. המלצות הדו"ח כוללות המשך ניטור אחת לשלוש שנים, השבת מיני צומח שנכחדו וצמצום זיהום האור באזור.

המחקר מוכיח כי שחזור בתי גידול לחים קדומים מעצים את המגוון הביולוגי ומתעד מינים בסכנת הכחדה. חשיבותו למדיניות ולתחום המחקר היא ביצירת מודל לשיקום מערכות אקולוגיות היסטוריות ככלי להתמודדות עם משבר האקלים. לציבור ולקהילה במרחב הוא תורם בחיזוק הזיקה לטבע עירוני ושמירתו. יישום המחקר במדיניות הארצית אפשרי דרך אימוץ שיטות ניטור, הדברת פולשים וצמצום זיהום אור בפרויקטים דומים בישראל.